

Panoràmica del castell de Santa Perpètua amb el seu nucli de població. Darrera del castell hi ha la vall del riu Gaià. Fotografia de Jordi Gironès.

Geografia i medi natural

El castell de Santa Perpètua està emplaçat dalt d'un peny que cau verticalment damunt del Gaià, obligant-lo a descriure un meandre semicircular. Enclavat com està al mig de la vall, no té una excessiva visió territorial. Cap al nord veurem com baixa el Gaià sorollós pel salt de la resclosa d'en Solé. També hi divisarem el turó del castell de Pontils. Cap al sud, el cim del Montagut vigila el territori. A sota del peny i arrecerat del fred del nord s'hi amuntega el petit poble.

Santa Perpètua de Gaià és un dels indrets de més bellesa de tota la conca del Gaià. La torre del castell, el paisatge de l'entorn, el riu, els penys de la roca i el poble configuren un panorama rodó.

La història

Tot i que sembla que l'indret de Santa Perpètua es mantingué com una zona habitada des de la romanitat tardana, les primeres mencions documentals daten del segle X quan s'esmenta com a afrontació dels termes de la Roqueta (960) i Queralt (975).

A l'inici del segle XI pertany a Sal·la, nét d'altre Sal·la, fundador de Sant Benet de Bages, descendent dels vescomtes de Conflent i destacat repoblador al Bages i l'Anoia a mitjan segle X, el qual probablement aprisionà aquestes terres. L'any 1012, a l'altar de l'església de Santa Susanna se celebra un judici pel castell de Selmella que enfronta l'esmentat Sal·la i el seu oncle Borrell, bisbe de Vic, amb Hug de Cervelló, senyor de Montagut i fill

Castell de Santa Perpètua. Fotografia de Jordi Gironès

d'Anulf de Gurb. Un any més tard, el 1013, Sal·la féu una falsa venda al seu oncle Borrell, del castell i terme de Santa Perpètua, ja que el castell resta sota el seu domini fins a mitjan segle XI.

Els comtes de Barcelona, a mitjan segle XI, en el context històric de recuperació de poder enfront la noblesa, mostren un considerable interès per posseir Santa Perpètua. De l'any 1053 data la convinença entre Ramon Berenguer I i Alemany Hug, fill d'Hug de Cervelló; si ell, junt amb Siscarda, la seva muller, poden obtenir el castell pel comte, aquest els el donaria en feu, tot i que s'hi reservaria el dret d'estatge. Són però els Gurb-Queralt, senyors del castell veí de Queralt, els qui en mantenen el domini. El 1072, Bernat Bernat, fill cabaler de Bernat Sendret de Gurb-Queralt, ven al comte Ramon Berenguer I el castell de Santa Perpètua, el qual afirma que li ha pervingut per raó dels seus pares. El testament del comte Ramon Berenguer I menciona de forma expressa el castell.

L'any 1089 s'estableix un altre conveni entre els Cervelló i els comtes de Barcelona, Guerau Alemany (III) de Cervelló fa un préstec al comte Berenguer Ramon de set mil ducats d'or de València destinat a empreses bèl·liques contra els sarraïns, mitjançant l'empenyorament del castell de Santa Perpètua.

Ben aviat, a principis del segle XII, els comtes cedeixen el castell en feu als Cervelló, família que segueix vinculada al lloc al llarg de l'època medieval. La butlla papal de 1154 incorpora les esglésies de Santa Perpètua als béns de l'Arquebisbat de Tarragona, que pren considerables dimensions després de la seva restauració (1118). Guillem de Montagut, fill de Guerau Alemany (IV) de Cervelló, posseeix també drets a Santa Perpètua i en el seu testament datat l'any 1168 els cedeix al seu fill Guillem.

Els fogatges dels anys 1365-70 assenyalen per Santa Perpètua 37 famílies i com a senyor a Guillem Ramon de Cervelló. A final del segle XV es documenten els Cervelló, barons de la Llacuna, i atenent al fogatge de 1496 la població experimenta una forta davallada: es comptabilitzen pel lloc només deu famílies.

A l'època moderna, l'any 1599, es documenta com a senyor el comte de Savallà, Bernat de Boixadors. A les darreries del segle XVIII i fins a la fi de les senyories pertany als marquesos d'Aitona. És llavors, a mitjan segle XIX, quan Santa Perpètua és en el seu màxim demogràfic, ja que suma en tot el municipi 1.030 veïns, dels quals uns 400 viuen al poble.

L'edifici

Es tracta d'una fortificació de dimensions considerables d'uns 65 m de llargada i 17 m d'amplada, constituïda per un recinte emmurallat de planta allargada i irregular, a l'interior del qual destaquen dos elements: la torre i la sala o aula, situats respectivament en els extrems est i oest del perímetre.

La torre és d'un valor patrimonial inqüestionable per tractar-se d'un dels exemples més peculiars de l'arquitectura militar preromànica de Catalunya. Construïda

Torre del castell de Santa Perpètua, vista des de l'exterior i l'altra des de l'interior. Fotografia de Jordi Gironès

durant el segle X presenta una planta triangular amb els angles roms. Els dos costats més llargs foren recoberts amb un folre, bastit amb carreus, que es construí amb posterioritat per fer-los menys vulnerables.

La torre tenia quatre pisos, el més alt del qual defensat amb merlets. L'accés es feia a través del primer pis mitjançant una porta adovellada de mig punt amb llinda de fusta. A l'extrem occidental i ja sobre el cingle abocat

al Gaià se situen les restes d'un recinte de planta rectangular que podria haver funcionat com una aula o gran sala.

Extret del llibre «Els castells del Gaià» de Marina Miquel, Josep Santesmases i Dolors Saumell. Editat el 1999 per Cossetània.

Jordi Gironès i Vilardebò
març de 2007